

การศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธ
ธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี*

A STUDY OF LOCAL CURRICULUM MANAGEMENT GUIDELINES
INTEGRATING BUDDHIST PRINCIPLES FROM THE ROCKET FESTIVAL
IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE UDON THANI
MUNICIPALITY

พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสารี)¹, พระครูโสภณภัทรวงษ์ นีรุตติเมธี (เกริกเกียรติ ไพศาลเจริญลาภ)²,
พระครูสมุห์กฤติพิสิฐ กิตติธมโม (จำพันธ์)³, พระครูสุตสารบัณฑิต สิริวณโณ (จำนงค์ ผมไผ)⁴,
พระภาวนาวัชรมุณี (เดชศักดิ์ โพธิ์ชัย)⁵ และ พระวรศานต์ วรรณโม (วัฒนวงศ์)⁶
Phramaha Ampol Dhanapanyo (Chaisaree)¹, Phrakru Asokpattarawong Niruttimatee
(Koekkiad Phaisancharoenlap)², Phrakhusamu Kitphisit Kittidhammo (Jarphan)³,
Phrakru Sutasarabandit Siriwinno (Jumnong Pompai)⁴, Phra Bhavanavajramuni (Detsak Phochai)⁵
and Phra Worasan Varadhammo (Wattanawong)⁶

¹⁻⁶มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

¹⁻⁶Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: 6402105009@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 30 พฤศจิกายน 2568; วันแก้ไขบทความ 27 ธันวาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 29 ธันวาคม 2568

Received 30 November 2025; Revised 27 December 2025; Accepted 29 December 2025

Citation:

* พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสารี), พระครูโสภณภัทรวงษ์ นีรุตติเมธี (เกริกเกียรติ ไพศาลเจริญลาภ),
พระครูสมุห์กฤติพิสิฐ กิตติธมโม (จำพันธ์), พระครูสุตสารบัณฑิต สิริวณโณ (จำนงค์ ผมไผ), พระภาวนาวัชรมุณี
(เดชศักดิ์ โพธิ์ชัย) และ พระวรศานต์ วรรณโม (วัฒนวงศ์). (2569). การศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณา
การหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม,
4(1), 211-225.

Phramaha Ampol Dhanapanyo (Chaisaree), Phrakru Asokpattarawong Niruttimatee
(Koekkiad Phaisancharoenlap), Phrakhusamu Kitphisit Kittidhammo (Jarphan),
Phrakru Sutasarabandit Siriwinno (Jumnong Pompai), Phra Bhavanavajramuni (Detsak Phochai)
and Phra Worasan Varadhammo (Wattanawong). (2026). A Study Of Local Curriculum Management
Guidelines Integrating Buddhist Principles From The Rocket Festival In Educational Institutions Under
The Udon Thani Municipality. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(1), 211-225.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสาน (2) พัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี และ (3) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของแนวทางดังกล่าว การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมวิธี โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและแบบสอบถาม รวม 235 คน ในการทดลองใช้กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบกลุ่ม คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมเทศบาล 6 นครอุดรธานี จำนวน 40 คน เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาประเพณีบุญบั้งไฟ เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1) หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสานประกอบด้วย ความกตัญญู กตเวที ความสามัคคี หลักสังคหวัตถุ 4 หลักอิทธิบาท 4 สมาธิ บุญกิริยาวัตถุ 3 และความมีจิตอาสา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเพณีบุญบั้งไฟไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดคุณค่าทางพระพุทธศาสนาและการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างเป็นระบบ

2) แนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ได้รับการพัฒนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง “ประเพณีบุญบั้งไฟ” และ “หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟ” พร้อมทั้งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรและคณะกรรมการวิพากษ์หลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง เพื่อให้การบริหารหลักสูตรมีความถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าวมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 9.45 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 14.15 ซึ่งคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟร่วมกับหลักพุทธธรรมในหลักสูตรท้องถิ่นสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารหลักสูตรท้องถิ่น, บูรณาการ, หลักพุทธธรรม, ประเพณีบุญบั้งไฟ

Abstract

This study aimed to: (1) examine the Buddhist principles reflected in the Bun Bang Fai tradition of the Isan people; (2) develop guidelines for administering a local curriculum integrated with Buddhist principles derived from the Bun Bang Fai tradition in educational institutions under Udonthani Municipality; and (3) investigate the effectiveness of the proposed curriculum administration guidelines. A mixed-methods research design was employed, collecting data from key informants and questionnaires from a total of 235 participants. For the experimental component, a cluster-random sampling technique was used to select a sample of 40 Grade 10 students from Udonthani Municipality School 6 to compare their learning outcomes before and after participating in the integrated instructional activities. Research instruments included an academic achievement test and an interview protocol. Quantitative data were analyzed using mean and standard deviation, while qualitative data were analyzed descriptively

The research findings revealed that

1) The Buddhist principles embedded in the Bun Bang Fai (Rocket Festival) tradition of the Isan people consist of gratitude (katanyu-katavedi), social harmony, the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu IV), the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada IV), concentration (samādhī), the Three Bases of Meritorious Action (Puññakiriyavatthu III), and volunteer spirit. These findings indicate that the Bun Bang Fai tradition is not merely a cultural activity but also a systematic process for transmitting Buddhist values and promoting communal coexistence within society.

2) The approach to local curriculum administration through the integration of Buddhist principles derived from the Bun Bang Fai tradition was

developed within the Social Studies, Religion, and Culture learning area in accordance with the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (2008). This integration was implemented through the development of learning units entitled “Bun Bang Fai Tradition” and “Buddhist Principles Embedded in the Bun Bang Fai Tradition.” In addition, curriculum development and curriculum review committees were formally appointed prior to implementation to ensure accuracy, appropriateness, and alignment with the local context in curriculum administration

3) The students’ learning achievement after participating in learning activities based on this approach showed a significant improvement. The mean pre-test score was 9.45, while the mean post-test score increased to 14.15. The post-test scores were significantly higher than the pre-test scores at the .01 level of statistical significance. These results demonstrate that integrating the Bun Bang Fai tradition with Buddhist principles into the local curriculum can effectively enhance students’ learning outcomes

Keywords: Local curriculum administration, integration, Buddhist principles, Bun Bang Fai tradition

บทนำ

ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวอีสานที่สืบทอดกันมากว่า 200 ปี และมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับวิถีพุทธ ศาสนาพุทธ และ การยึดมั่นในชุมชน (สมชาย วรรณะจันทร์, 2560) ประเพณีนี้ไม่เพียงเป็นเทศกาลเฉลิมฉลอง แต่ยังสะท้อนหลักธรรมสำคัญ เช่น ความสามัคคี สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และการเสียสละ เพื่อส่วนรวม (วันดี ทรงธรรมวัฒ, 2562) การศึกษามิติของหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีพื้นบ้านจึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะช่วยเชื่อมโยงความรู้ในชุมชนกับ กระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา ซึ่งในบริบทของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำ “หลักสูตรท้องถิ่น” เพื่อรองรับอัตลักษณ์ของชุมชน และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) อย่างไรก็ตาม การ

จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดอุดรธานียังคงประสบปัญหาหลายประการ เช่น เนื้อหาขาดความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง ไม่บูรณาการหลักธรรมทางศาสนา และไม่มีแนวทางบริหารจัดการที่ชัดเจน (ชูศักดิ์ วรรณกุล, 2561) ทำให้หลักสูตรท้องถิ่นยังไม่สามารถสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมและเสริมสร้างคุณธรรมแก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่

การบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นทางเลือกสำคัญที่จะเชื่อมโยงภูมิปัญญาชุมชนกับการเรียนรู้เชิงคุณธรรมอย่างมีระบบ โดยสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจิตวิทยาและการเรียนรู้บนฐานวัฒนธรรม (พนมไพร ศรีเนย, 2563) และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะชีวิต ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง

จากการสำรวจพื้นที่การวิจัยผู้วิจัยได้เห็นสภาพปัญหาปัจจุบันของสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี พบว่า การบริหารหลักสูตรท้องถิ่นยังมีลักษณะดังนี้ 1. ขาดหลักสูตรที่บูรณาการหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ แม้โรงเรียนจะจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม แต่ไม่มีการเชื่อมโยงกับประเพณีของพื้นที่ (ศรีโพธิ์ ทองสุข, 2562) เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังเน้นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ไม่ได้เน้นการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์หรือการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ 2. ขาดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน โดยเฉพาะการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่ผสมผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับวัฒนธรรมประเพณี (อุดมพร สุขภัทร, 2560) ยังไม่มีงานวิจัยเฉพาะที่พัฒนาแนวทางบริหารหลักสูตร โดยใช้ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นฐานในการออกแบบการเรียนรู้เชิงคุณธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้หลักสูตรท้องถิ่นไม่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างผู้เรียนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมคู่กับคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา จากปัญหาข้างต้นผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องศึกษา ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบพหุวิธี จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน และผู้รู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ จำนวน 30 คน 2. ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ครูและนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 235 คน 3. กลุ่มทดลอง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมเทศบาล 6 นครอุดรธานี จำนวน 40 คน

จากความเป็นมาและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของการวิจัย เพราะการวิจัยนี้มีความสำคัญในประการต่อไปนี้ เป็นการเชื่อมโยง “หลักธรรม” กับ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ผ่านประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ยังไม่มีการศึกษาเชิงลึกมาก่อนในมิติการบริหาร

หลักสูตร เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีคุณค่าเชิงพุทธธรรมโดยตรง เป็นต้นแบบให้สถานศึกษาในเขตเทศบาลนครอุดรธานีสามารถนำไปใช้ได้จริง ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานพร้อมกับการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ได้ประโยชน์ที่จะได้รับ คือ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟอย่างเป็นระบบ
2. ได้แนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษา
3. ได้ผลการทดลองใช้แนวทางที่สะท้อนประสิทธิภาพของการบูรณาการหลักธรรม
4. เป็นประโยชน์ต่อครู ผู้บริหารสถานศึกษา และนักพัฒนาหลักสูตร และ
5. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมอีสานและการเรียนรู้บนฐานชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสาน
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี
3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์แนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี พระสงฆ์ ผู้รู้ท้องถิ่น ผู้จัดประเพณีบุญบั้งไฟ ครูผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและประเพณีบุญบั้งไฟ

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามลักษณะของการวิจัย ได้แก่ 1. กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา ผู้รู้ท้องถิ่นด้านประเพณีบุญบั้งไฟ ผู้จัดการประเพณี ครูผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟและแนวทางการบูรณาการสู่หลักสูตรท้องถิ่น 2. กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมเทศบาล 6 นครอุดรธานี จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เพื่อใช้ในการทดลองจัดการเรียนรู้และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในประเพณีบุญบั้งไฟและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏ ใช้สำหรับวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) 2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้สัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้รู้ท้องถิ่น ครู และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟ แนวทางการบูรณาการ และข้อเสนอแนะในการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น 3. แบบบันทึกการสังเกต ใช้บันทึกข้อมูลจากการสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนอีสาน โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับกระบวนการ กิจกรรม และคุณค่าทางพุทธธรรม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการเป็นลำดับขั้น ดังนี้ 1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญบั้งไฟ หลักพุทธธรรม และการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น 2. ลงพื้นที่สังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนจังหวัดอุดรธานี พร้อมบันทึกข้อมูลเชิงสังเกต 3. ดำเนินการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้รู้ท้องถิ่น ผู้จัดการประเพณี ครู และผู้บริหารสถานศึกษา 4. พัฒนาแนวทางและหน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่น โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ และนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ 5. ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียน 6. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางที่พัฒนาขึ้น 7. ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ 2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) จากข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อนำเสนอหลักธรรมที่ปรากฏ แนวทางการบูรณาการสู่หลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารหลักสูตร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสาน

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสังเกตกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน และการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้ ความกตัญญูกตเวที (Gratitude and Respect) ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระสงฆ์ ชุมชน และผู้ใหญ่ในท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมจะเตรียมข้าวของและบั้งไฟเพื่อถวายบุญและแสดงความเคารพ นักเรียนและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการปลูกฝังความกตัญญูและความรับผิดชอบต่อสังคม ความสามัคคี (Unity) การทำบุญบั้งไฟต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครอบครัว เพื่อนบ้าน และชุมชน การร่วมแรงร่วมใจกันสร้างบั้งไฟและจัดพิธีกรรมสะท้อนถึงความสามัคคีและการทำงานร่วมกัน

สังคหวัตถุ 4 การให้ทาน (Generosity) เช่น การถวายข้าวของและปัจจัยแด่พระสงฆ์ การใช้ปิยวาจา (Kind Speech) และเจรจาขอในการประสานงานระหว่างกลุ่มผู้จัด อรรถจริยา (Right Action) ในการปฏิบัติตามกติกาสถาของประเพณี สมานัตตตา (Equanimity) ในการวางตนอย่างสมดุลและไม่อวดดี

อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (Desire), วิริยะ (Persistence), จิตต (Mindfulness), วิมิงสา (Wisdom) การมีความตั้งใจ การพยายามทำงานอย่างต่อเนื่อง และการใช้ปัญญาในการจัดเตรียมบั้งไฟ สมาธิ (Concentration) การสร้างบั้งไฟและพิธีกรรมต้องอาศัยความตั้งใจ มีสติ และความรอบคอบ การฝึกสมาธิช่วยให้ผู้เรียนมีวินัยและความอดทน

บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทาน (Generosity), ศีล (Morality), ภavana (Meditation) นักเรียนได้รับการเรียนรู้คุณธรรมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมจริง ทำให้เห็นคุณค่าของการทำบุญอย่างเป็นรูปธรรม ความมีจิตอาสา (Volunteerism) นักเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมโดยไม่หวังผลตอบแทน การทำงานร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม

วัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ

ผลการดำเนินงานเชิงพัฒนาหลักสูตรสามารถสรุปได้ดังนี้ การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ (Learning Unit Development) หน่วยการเรียนรู้เรื่อง “ประเพณีบุญบั้งไฟ หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณี” ถูกพัฒนาขึ้นสำหรับ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณี ความหมาย วัตถุประสงค์ พิธีกรรม และหลักธรรมที่ปรากฏ มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การสาธิตการจัดบั้งไฟ การอภิปรายคุณธรรม และการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น มีหน้าที่จัดทำเนื้อหา กำหนดกิจกรรม และกำหนดวิธีการวัดผลการเรียนรู้ คณะกรรมการวิพากษ์หลักสูตร ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรม แก้ไขเนื้อหาที่ไม่ชัดเจนหรือไม่สอดคล้องกับหลักธรรมและหลักสูตรแกนกลาง การปรับปรุงหลักสูตรก่อนใช้จริง มีการทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มเล็กและรับฟังข้อเสนอแนะ ปรับกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลลัพธ์เชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่าแนวทางการบูรณาการหลักธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับหลักสูตรการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ก่อนเรียน (Pre-test) มีค่าเฉลี่ย = 9.45 นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง หลังเรียน (Post-test) มีค่าเฉลี่ย = 14.15 ผลทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($p < 0.01$)

2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ นักเรียนสามารถอธิบายความหมายและความสำคัญของประเพณีบุญบั้งไฟได้ชัดเจน แสดงพฤติกรรมที่สะท้อนหลักธรรม เช่น การมีน้ำใจช่วยเหลือ การร่วมมือ และความกตัญญู ครูรายงานว่า การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในบทเรียนมากขึ้น

สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟในหลักสูตรท้องถิ่นช่วยพัฒนาความรู้ คุณธรรม และทักษะทางวัฒนธรรมของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยง ท้องถิ่น วัฒนธรรม และพุทธธรรม แสดงถึงความเป็นไปได้ของการใช้ประเพณีท้องถิ่นเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้และบริหารหลักสูตร

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟสามารถสะท้อนหลักพุทธธรรมที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เป็นเพราะประเพณีดังกล่าวเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดคุณค่า ความเชื่อ และจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้หลักธรรม เช่น ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มิได้ปรากฏในเชิงนามธรรม แต่แสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมและการปฏิบัติจริงในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่มองว่าประเพณีเป็นแหล่งเรียนรู้ทางคุณธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรเดช ชูธรรม (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการประเพณีท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติด้านคุณธรรมของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดหน่วยการเรียนรู้และการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรและคณะกรรมการวิพากษ์หลักสูตร เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมของครู ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชน ซึ่งช่วยให้เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และตอบสนองเป้าหมายด้านคุณธรรมของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารหลักสูตรแบบมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับข้อเสนอของ สมหมาย อ่อนวรรณะ (2560) ที่ระบุว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพต้องพัฒนาบนฐานของความร่วมมือและบริบทชุมชนอย่างแท้จริง

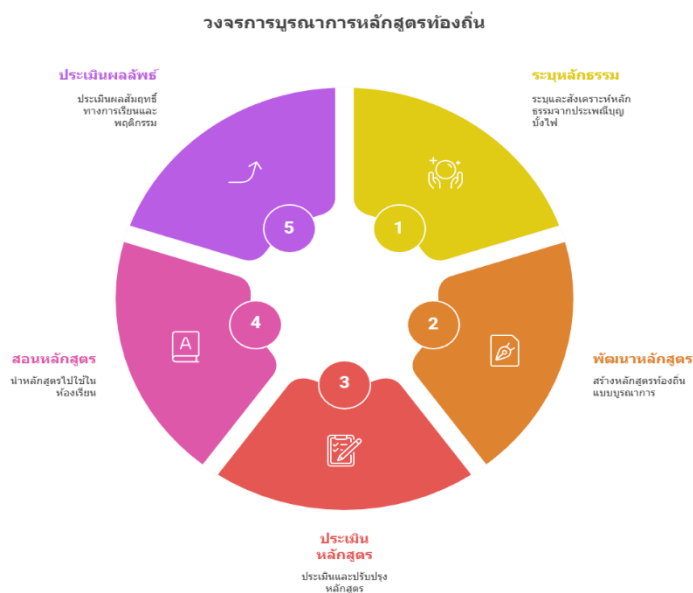
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟในหลักสูตรท้องถิ่นส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงและวัฒนธรรมใกล้ตัว ช่วยกระตุ้นความสนใจ การมีส่วนร่วม และการเรียนรู้เชิงความหมายของผู้เรียน ส่งผลให้ทั้ง

ความรู้และคุณธรรมได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงบูรณาการและการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน (Context-based Learning) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพฑูรย์ สอนเนย (2563) ที่พบว่าการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และพฤติกรรมเชิงคุณธรรมของนักเรียน

โดยสรุปเชิงอภิปราย การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟกับหลักพุทธธรรมในหลักสูตรท้องถิ่น เป็นแนวทางที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม การมีส่วนร่วมของครู ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาหลักสูตรประสบผลสำเร็จ ทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการพัฒนาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมของผู้เรียนที่เกิดขึ้น สะท้อนถึงความเป็นไปได้และประสิทธิผลของการนำประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ในบริบทการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี” ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาและการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดง องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. การระบุและสังเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟ ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเผยให้เห็นว่า ประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในหลายมิติ ได้แก่ความกตัญญูตถะวาทิ ความสามัคคี สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 สมาธิ บุญกิริยาวัตถุ 3 ความมีจิตอาสา ซึ่ง องค์ความรู้นี้ช่วยให้เห็น มิติคุณธรรมที่ฝังอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างเป็นระบบ และสามารถนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน แตกต่างจากงานวิจัยเดิมที่มักศึกษาแยกส่วนระหว่างวัฒนธรรมและหลักธรรม

2. การพัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ การวิจัยได้สร้างแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ที่รวมองค์ความรู้จากประเพณีบุญบั้งไฟและหลักธรรมพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเด่นดังนี้ การจัดทำ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “ประเพณีบุญบั้งไฟ หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณี” สำหรับกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การตั้ง คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรและวิพากษ์หลักสูตร ประกอบด้วยครู ผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การประเมินและปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง ซึ่ง องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นและหลักธรรมพุทธศาสนาในหลักสูตรท้องถิ่น สามารถออกแบบเป็นโมเดลบริหารหลักสูตรที่มีขั้นตอนและกลไกชัดเจน เป็นนวัตกรรมที่แตกต่างจากงานวิจัยเดิมที่มักเน้นแค่การสอดแทรกเนื้อหาวัฒนธรรมในรายวิชา

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมคุณธรรมของผู้เรียน ผลการทดสอบนักเรียนหลังเรียนพบว่า คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ (Pre-test = 9.45, Post-test = 14.15, $p < 0.01$) พร้อมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ระบุว่า นักเรียนสามารถ เข้าใจ และเชื่อมโยง หลักธรรมกับประเพณีท้องถิ่น นำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงพฤติกรรมคุณธรรมและความร่วมมือในกิจกรรมชุมชน องค์ความรู้นี้สะท้อนว่า การบูรณาการประเพณีท้องถิ่นกับหลักธรรมพุทธศาสนาในหลักสูตรท้องถิ่น ไม่เพียงพัฒนาความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังพัฒนาพฤติกรรมคุณธรรมและทักษะสังคมของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นนวัตกรรมเชิงการเรียนรู้ที่แตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิม

สรุปองค์ความรู้ใหม่ 1. สังเคราะห์หลักธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟเป็นกรอบชัดเจน สำหรับการศึกษาและการเรียนการสอน 2. พัฒนา แนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ ที่มีขั้นตอนและกลไกชัดเจน 3. แสดงผลสัมฤทธิ์ทั้งด้าน ความรู้ คุณธรรม และทักษะทางวัฒนธรรม ของผู้เรียน องค์ความรู้ใหม่นี้จึงเป็น โมเดลต้นแบบ สำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นและหลักธรรมพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสาน (2) พัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมจากประเพณีบุญบั้งไฟ และ (3) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของแนวทางดังกล่าว

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญบั้งไฟ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อนหลักธรรมพุทธศาสนาหลากหลายมิติ ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 สมาธิ บุญกิริยาวัตถุ 3 และความมีจิตอาสา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าคุณธรรมและจริยธรรมที่ฝังอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ แนวทางการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ การพัฒนาแนวทางหลักสูตรท้องถิ่นดำเนินการโดยจัดทำหน่วยการเรียนรู้เรื่อง “ประเพณีบุญบั้งไฟ หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณี” ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พร้อมทั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรและวิพากษ์หลักสูตร การปรับปรุงเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ก่อนนำไปใช้จริงทำให้หลักสูตรเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นกับหลักธรรมพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับผู้เรียน

ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียน การประเมินผลการเรียนรู้พบว่า คะแนนหลังเรียน (14.15) สูงกว่าก่อนเรียน (9.45) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) ข้อมูลเชิงคุณภาพระบุว่านักเรียนสามารถเข้าใจหลักธรรม เชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นกับชีวิตประจำวัน และแสดงพฤติกรรมคุณธรรมได้ชัดเจน แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟร่วมกับหลักพุทธธรรมสามารถพัฒนาการเรียนรู้ คุณธรรม และทักษะทางวัฒนธรรมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ **ข้อเสนอแนะ 1. สำหรับสถานศึกษา** ควรนำแนวทางการบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟเข้ากับหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ต่อยอดในรายวิชาอื่น ๆ เช่น วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน จัดอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมจากประเพณีท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน **2. สำหรับนักวิจัยในอนาคต** สามารถต่อยอดงานวิจัยโดยศึกษาการบูรณาการประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และพฤติกรรมคุณธรรมของผู้เรียน ควรพัฒนารูปแบบการประเมินผลสัมฤทธิ์ที่หลากหลาย ทั้ง

เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้เห็นผลการเรียนรู้ที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น **3. สำหรับชุมชนและผู้ปกครอง** ส่งเสริมให้เยาวชนและสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรู้สึกผูกพันกับประเพณีและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืน **สรุป** การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการประเพณีบุญบั้งไฟกับหลักพุทธธรรมในหลักสูตรท้องถิ่นเป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมเสนอแนวทางปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา ครู นักวิจัย และชุมชนเพื่อการพัฒนาการศึกษาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชูศักดิ์ วรรณกุล. (2561). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนขยายโอกาส. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- พนมไพร ศรีเนย. (2563). พุทธจิตวิทยากับการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สอนเนย. (2563). การบูรณาการพุทธจิตวิทยาในการจัดการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรเดช ชูธรรม. (2562). การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาในกิจกรรมชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาอีสาน. ใน รายงานการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- วันดี ทรงธรรมวัฒน์. (2562). ประเพณีอีสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ศรีโพธิ์ ทองสุข. (2562). หลักสูตรท้องถิ่นกับการเรียนรู้ฐานวัฒนธรรม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริลักษณ์ ศรีโพธิ์. (2562). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมชาย วรรณะจันทร์. (2560). วัฒนธรรมอีสานกับพุทธวิถี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมหมาย อ่อนวรรณะ. (2560). หลักธรรมทางพุทธศาสนาในประเพณีบุญบั้งไฟ: กรณีศึกษา
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.

อุดมพร สุขภัทร. (2560). การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ
มหานคร: วี.เจ.พรินติ้ง.

อุทุมพร ตั้งกิตติภักดี. (2560). การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยม
ศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.